

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

08.05.2023. Nr. 1-5/124

Balvu novada pašvaldība
dome@balvi.lv

Balvu novada pašvaldības policija
pasv.policija@balvi.lv

Zināšanai: **Valsts policijas Latgales reģiona pārvaldes**
Ziemeļlatgales iecirknis Balvos
ziemellatgale@latgale.vp.gov.lv

Par apstākļiem atskurbināšanas pakalpojumā Balvos

Tiesībsargs ir aktualizējis jautājumu par alkoholisko vai citu apreibinošu vielu reibumā esošu personu tiesību uz brīvību ierobežošanu, tādējādi Tiesībsarga biroja pārstāvji apmeklēja atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietas, lai izzinātu, vai atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas laikā tiek nodrošinātas cilvēktiesības. Atbilstoši Tiesībsarga likuma 12. pantam viens no tiesībsarga uzdevumiem ir veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā, kā arī sniegt atzinumus par aktuālajiem cilvēktiesību jautājumiem.

2023. gada 22. martā Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskais padomnieks Juris Siļčenko un Prevencijas daļas konsultante sociālajos jautājumos Veronika Sproģe-Saksone, bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja Balvu novada pašvaldības atskurbšanas telpas (turpmāk tekstā - Atskurbtuve). Vizītes mērķis bija iegūt informāciju par Atskurbtuves sniegto pakalpojumu un tā atbilstību vispārējiem cilvēktiesību standartiem. Vienlaikus vizītē uzmanība tika pievērsta arī personu ievietošanas tiesiskajam pamatojumam.

Tiesībsarga biroja pārstāvji no Balvu novada pašvaldības policijas darbiniekiem (turpmāk tekstā - policijas darbinieki) noskaidroja, ka Atskurbtuve ir pašvaldības policijas struktūrvienība. Atskurbtuvei ir sadarbības līgums ar citu novadu pašvaldībām par Atskurbtuves pakalpojuma nodrošināšanu. Balvu novada iedzīvotājiem Atskurbtuves pakalpojums izmaksā - 35 Euro, savukārt citu novada iedzīvotājiem – 50 Euro.

[1] Tiesībsarga biroja pārstāvji, policijas darbinieka pavadībā ieradās Atskurbtuves telpās. Apskatot Atskurbtuves telpas tika secināts, tās ierīkotas bijušajās Valsts policijas

īslaicīgās aizturēšanas vietas telpās. Atskurbtuvē atradās dežurants, kurš informēja, ka strādā diennakts režīmā – katrā maiņā viens darbinieks, savukārt telpu uzkopšanu veic apkopēja reizi dienā.

Policijas darbinieki un Valsts policijas amatpersonas ievieto Atskurbtuvē alkohola un citu apreibinošu vielu reibumā esošas personas. Sarunā ar policijas darbinieku un dežurantu tika noskaidrots, ka ievietotās personas dažkārt nevēlas atrasties Atskurbtuvē, ir agresīvas un pretojas ievietošanai, kā arī vēlas pamest telpas. Tomēr personas tiek ievietotas un ieslēgtas Atskurbtuves telpā, līdz tās izguļ reibumu un var pārvietoties patstāvīgi. Atskurbtuves dežurants uzrādīja Tiesībsarga biroja pārstāvjiem Pagaidu turēšanas telpā ievietoto personu reģistrācijas žurnālu, no kura ierakstiem varēja secināt, ka personas tiek ievietotas Atskurbtuvē uz laiku ne ilgāku par 12 stundām.

Personas ievietošana slēgta tipa iestādē, liedz iespēju brīvi noteikt savu atrašanās vietu t.i. pēc būtības tiek ierobežotas personas tiesības uz brīvību.

Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 94. panta otrajam teikumam, personas brīvību var ierobežot tikai likuma noteiktajā kārtībā.

Eiropas cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 5. panta pirmajā daļā ir gadījumu uzskaitījums, kuros ir pieļaujama personas brīvības ierobežošana. Minētās daļas e) punkts paredz, ka brīvību var atņemt likuma noteiktajā kārtībā, ja likumīgi tiek aizturētas personas ar nolūku aizkavēt infekcijas slimību izplatīšanos, vai garīgi slimas personas, alkoholiķi vai narkomāni, vai klaidoņi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa¹ ir norādījusi, lai ievērotu 5. panta pirmo daļu, izskatāmajai aizturēšanai vispirms ir jābūt “likumīgai” tādā ziņā, ka tā atbilst likumā noteiktajai procedūrai; šajā sakarā Konvencija būtībā atsaucas uz valsts tiesību aktiem un nosaka pienākumu ievērot to materiālos un procesuālos noteikumus.

Saskaņā ar likuma “Par policiju” 12. panta pirmās daļas 9. punktu policijas darbiniekam ir tiesības personas, kuras alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu lietošanas rezultātā zaudējušas spēju patstāvīgi pārvietoties vai orientēties vai var nodarīt kaitējumu apkārtējiem vai pašas sev, nogādāt iestādēs, kas sniedz atskurbšanas pakalpojumus, ārstniecības iestādēs vai mājoklī. Vēršu uzmanību, ka minētās tiesības, t.i., ievietot atskurbšanas iestādē, ir nošķiramas no likuma “Par policiju” 12. panta 7. punktā minētajām tiesībām aizturēt personu, kura tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu vai administratīvo pārkāpumu izdarīšanu. Turklāt, atšķirībā no aizturētām un apcietinātām personām, normatīvo aktu līmenī nav noteikta kārtība un nosacījumi personas ievietošanai atskurbšanas iestādē, prasības šāda veida iestādēm (izņemot higiēnu), kā arī ievietotās personas tiesiskais statuss un tiesības tajās.

Nav šaubu, ka atskurbšanas iestādē ievietotām personām ir nepieciešama palīdzība saistībā ar veselībai nodarīto kaitējumu un, lai pasargātu personas un sabiedrības drošību. Tomēr saskaņā ar Ārstniecības likuma 63. panta nosacījumiem ievietošana atskurbšanas iestādē nav sociālās un psihosociālās rehabilitācijas piespiedu līdzekļu skaitā. Savukārt Pacientu tiesību likuma 6. un 8. pants paredz pacienta tiesības ne vien izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, bet arī atteikties no ārstniecības. Tādējādi veselības aprūpes pakalpojumi tiek sniegti ievērojot personas brīvprātības principu, izņemot gadījumus, kad tiesa ir lēmusi par piespiedu ārstēšanu.

Vienlaikus nevienā normatīvajā aktā nav noteikts, ka personu, kuru nogādā iestādē, kas sniedz atskurbšanas pakalpojumus, var turēt pret personas gribu. Līdz ar to, ieviejojot

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014.gada 16.septembra spriedumā lietā Atudorei v. Romania 141&

personu aiz slēgtām durvīm un liedzot iespēju brīvi Atskurbtuvi atstāt, tiek ierobežota personas brīvība bez likumīga pamatojuma.

Nemot vērā iepriekš minēto, aicinu nepieļaut personas brīvības ierobežošanu bez likumā noteiktas procedūras un nelikt šķēršļus Atskurbtuves atstāšanai tiklīdz persona to vēlas un spēj izdarīt.

[2] Ievietojot personu, aizpilda uzņemšanas aktu, kurš paliek Atskurbtuvē. Tikmēr informācija par Atskurbtuves iekšējiem kārtības noteikumiem un nolikums, atradās koplietošanas koridorī.

No civiltiesību viedokļa raugoties, ir būtiski, lai pakalpojuma sniedzējs ievietotās personas informē par Atskurbtuves darbību regulējošiem iekšējiem normatīvajiem aktiem, tai skaitā iekšējās kārtības noteikumiem un tiesībām pamest Atskurbtuvi.

Būtu ieteicams iekšējās kārtības noteikumu izvilkumu par klientu tiesībām pamest Atskurbtuvi, izvietot arī kamerās, kur tie būtu viegli pieejami ievietojamai personai.

[3] Policijas darbinieki informē, ka ievietoto personu reibuma un veselības stāvokli dežurants novērtē vizuāli viens pats. Gadījumos, kad personām tiek novēroti miesas bojājumi vai veselības stāvokļa pasliktināšanās, tiek izsaukts Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests.

Lietā *Jasinskis pret Latviju*², Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja pārkāpumus, dēļ laicīgi nesniegtas medicīniskas apskates atskurbtuvē, policija nebija izpildījusi savu pienākumu sargāt ievietotās personas dzīvību, nenodrošinot personai atbilstošu medicīnisku aprūpi.

Tikmēr Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) pēc 1999.gada vizītes Latvijā³ savā ziņojumā sniedza rekomendācijas Latvijas atskurbtuvēm: nodrošināt etilometru (alkometru), lai apstiprinātu un izmērītu alkohola reibuma pakāpi; organizēt regulāras un pastāvīgas specializētas apmācības iereibušu personu aprūpē un tādu apstākļu atpazīšanā, kurus var sajaukt ar reibuma stāvokli; regulāras medicīnas darbinieka sastādīto protokola pārbaudes ar medicīnas ārstu, lai pārliecinātos par medicīnas standartu un iekārtu atbilstību.

Atskurbtuvē nepieciešams paredzēt medicīnas darbinieka atrašanos, lai novērtētu svarīgākos klīniskos rādītājus ievietotajai personai, piemēram, pulss, asinsspiediens, acu zīlītes izmērs un reakcija, apziņas līmenis, traumas pazīmes, valoda, uzvedība u. tml., kā arī ierīces alkohola koncentrācijas noteikšanai. Turklāt medicīnas darbinieks spētu objektīvi novērtēt, ievietotās personas turpmākās atrašanās nepieciešamību Atskurbtuvē.

Tāpat drošības apstākļu dēļ, tiesībsargs aicina nodrošināt Atskurbtuvē vairākus darbiniekus.

[4] Atskurbtuvē ievietoto personu atskurbšanai tiek nodrošinātas 5 kameras - 4 vienvietīgās un 1 daudzvietīga. Katrā no kamerām atrodas videonovērošanas kameras, kuras uzrauga Atskurbtuves dežurants, lai nodrošinātu patstāvīgu uzraudzību par ievietotajām personām. Vienvietīgajās kamerās sanitārie mezgli (podī) atrodas grīdā, bez ūdens padeves. Tikmēr ievietotās personas tiek izguldītas uz grīdas matrača, blakus pie

² Eiropas Cilvēktiesību tiesa: Par spriedumu lietā "Jasinskis pret Latviju". Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 14.12.2011., Nr. 196. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/241274>

³ CPT ziņojums Latvijai par 1999. gada vizīti CPT/Inf (2001) 27. Publicēts 22.11.2001.

sanitārā mezgla, turklāt sanitārajam mezglam nav nekādas norobežojošas konstrukcijas, t.i., tas nav norobežots no gultasvietas un ieejas durvīm.

Savukārt daudzvietīgajā kamerā nav sanitārā mezgla un ūdens padeves, un kā norādīja darbinieki ievietotās personas, var izmantot kopējās sanitārās telpas (darbinieku un klientu), gan podu, gan dušu ar ūdensapgādes sistēmu, kas atrodas aiz kameras durvīm koplietošanas koridorī. Daudzvietīgā kamerā nav atsevišķu gultasvietu ievietotajām personām, un tās tiek izguldītas uz kopējas koka lāvas.

Latvijas Republikas Satversmes 95. pants un Konvencijas 3. pants nosaka, ka nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.

Konstatēti apstākļi, ka persona spriesta atrasties un gulēt uz grīdas blakus sanitārajam mezglam, kurš nav pieslēgts pie ūdensapgādes sistēmas, turklāt tās nav norobežots no gultasvietas. Secinu, ka no cilvēktiesību viedokļa šādu kameru izmantošana nav pieļaujama, jo to aprīkojums neatbilst noteiktajiem minimālajiem cilvēktiesību standartiem, turklāt personas atrašanās šādos apstākļos var tikt vērtēta kā cilvēka cieņu pazemojoša.

Aicinu nekavējoties nodrošināt iespēju ievietotajām personām dabisko vajadzību kārtošanu cieņpilnos apstākļos ar ūdensapgādi (ūdens nolaišanas funkciju) un privātuma nodrošināšanu.

[5] Atskurbtuves funkciju veikšanai pašreizējās telpas nav pielāgotas reibumā esošu personu vajadzībām, dēļ nedrošām radiatora metāla konstrukcijām ar asiem stūriem, kas var būt apdraudoši reibumā esošas personas veselībai un dzīvībai. Telpās ilgstoši netika veikts remonts un bija redzamas stipras nolietojuma pazīmes, turklāt kopējais tīrības līmenis bija ļoti zems. Gan kameras telpas, gan sanitārie mezgli grīdā un koplietošanas telpas izskatījās nekopti.

Atskurbtuves dežurants sniedz informāciju, ka ievietotās personas bieži vien ir bezpajumtnieki, kuri ir nekopti, turklāt šīs personas bieži vien nokļūst Atskurbtuvē atkārtoti, pat vairākas reizes nedēļā. Atskurbtuve var piedāvāt maiņas drēbes nepieciešamības gadījumā, kas viennozīmīgi tiek vērtēta kā pozitīvā prakse personas higiēnas nodrošināšanai.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 8. septembra noteikumu Nr. 570 "Higiēnas prasības personu atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai" atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietā, telpas iekārtojumam ir jānodrošina atskurbināšanai ievietotās personas drošība, bet telpas un tās aprīkojumam jābūt tīram un darba kārtībā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs iesaka veikt telpu pārbūvi un pielāgošanu, lai tās būtu atbilstu atskurbtuves funkcijām un reibumā esošu personu vajadzībām.

Nepieciešamības gadījumā ievietotajām personām, turpināt piedāvāt iespēju nomazgāties un pārgērbt tīras drēbes, lai nodrošinātu personai higiēnas pasākumus arī pēc reibuma izgulēšanas.

[6] Vizītes laikā tika konstatēts, ka Atskurbtuves darbinieku darba telpā nav dabiskā apgaismojuma (logs), savukārt ventilācija tiek nodrošināta, tikai atverot ārdurvis, tāpat mēbeles bija stipri nolietotas, turklāt sanitārās telpas ir kopējas ar ievietotajām personām. Minētie apstākļi acīmredzami nav uzskatāmi par darbinieka veselībai labvēlīgiem.

Aicinu pievērst uzmanību arī Atskurbtuves dežurantu darba apstākļiem, viņu darba vietas iekārtojumam, darba aprīkojumam un higiēnas prasībām, lai mazinātu

negatīvo ietekmi uz veselību, ņemot vērā darbinieka ilgstošo uzturēšanos darba vietā (24 stundas).

Arī Atskurbtuves darbiniekiem būtu nepieciešams paredzēt atsevišķas sanitārās telpas, ņemot vērā dežurantu darba vides riska faktoru iedarbību (fizikālo, psiholoģisko, bioloģisko, fizioloģisko u.c.).

Papildus vēlos dalīties ar Tiesībsarga biroja pārstāvju novēroto pozitīvo praksi citos atskurbināšanas pakalpojumos, piemēram:

- papildus veselības palīdzības sniegšana (regulāra elpošanas pārbaude, medicīnas darbinieka konsultācijas pieejamība, pārbaudes uz pedikulozi un tās apstrāde);
- personas brīvība netiek ierobežota, persona var doties projām tiklīdz viņa to spēj un vēlas;
- klienta informēšana par narkoloģiskās palīdzības saņemšanas iespējām, lai ārstētos no atkarības.

Aicinu iespēju robežās ieviest iepriekš minētos pasākumus un papildus veselības pārbaudi, tāpat pārliecināties par šo pasākumu sniegšanu katrai Atskurbtuvē ievietotai personai. Kā arī mainīt un sakārtot praksi, kad persona Atskurbtuves telpās tiek turēta pret viņa gribu (skatīt sīkāk ziņojuma [1] punktu).

Lūdzu viena mēneša laikā sniegt informāciju par veiktajām darbībām rekomendāciju ieviešanā, kā arī lūdzu sniegt informāciju ar kādām grūtībām saskaraties, sniedzot atskurbināšanas pakalpojumu, un vai, Jūsaprāt, šā brīža normatīvais regulējums ir pietiekams atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai.

Pateicos par vizītes laikā darbinieku sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne